

'temps de la collita' (> hisp.-amer. *zafra* 'collita de la canya de sucre' (DCEC IV, 794-5, 1091), és indispensable assegurar l'existència real en català (pot resultar d'una mala anàlisi de *safranó* 'collita de safrà' o *safranar*).

SAFRÀ, de l'àr. *zafarān* id. □ 1.ª doc : 1249.

En la Lleuda de Cotlliure, a. 1249: «carga d'indi, 2 s., 2 dr.; --; carga de violes id., carga de *safrà* id.; c. de cordoà id.; --; carga de teles id.; c. de *safrà* 10 bort, id.; c. de congres, id » (RLR IV, 248); «2 drs. *safrà*», doc. de la casa de l'Infant Pere, a. 1262 (Soldavila, *Pere el Gran* III, 429); «Carga de grana: 16 drs. --; ítem *safrà*, la liura: una mealla --; ítem ·nous noscades, giroffle, espich -- una meaylla --», Tarifa de Bna. 1271 (*EntreDL* I, 155, § 7); «racione *safrani* --» a. 1278; *safrà* a. 1284; i altres de més tard, *InoLC*; «ipsa decima de *safranó*» 1281 (CaCandi, *MiscHtCat* II, 120); cercant les restes d'un sant troben un taüt: «un cayxó ple de *safrà* blanc», *VidesR* (158r2, notes 12, 18, traduïnt *croco*; alterat en *soffre* pel ms. B); «que null hom no gos pesar ne fer pesar seda ne *safrà* ne altres coses, si no axí com acustumat és, ne demanar quart d'unça a la liura --» a 1321-22, *Deliberacions*, de l'Arx. Mun. Bna, f° 20v^o.

També en textos medievals més literaris: «Viuda que port color blanc ne *safrà*, / coffolh, perfum e vol donar e pendre, / e molt trufar, no s trigerà de vendre; / e, si pot, bé, si no, elha s vendrà / car --», Pere Marc (Pagès, *Jacme, Pere i Arnau Marc* I, p. 49, cf. p. 14). Sovint en el *Livre de Coc* de Robert de Nola (fi S. xv): «De solsit de gallines o de moltó: una gallina -- esclafa-li bé los ossos -- met-ho en la olla -- met en la olla canyella sencera e clavells sencers e un poc de *çafrà*, perquè alegre lo cor --», «De cassola de carn -- met-hi de totes salses fines e *çafrà*, e un poc de suc de toronge --» (ed. 1977, §§ 123, 124, p. 78). En lèxics des d'OPou. «DE SALSes O PIMENTES: canyella -- nou moscada -- *çafrà*: crocus --»; «*çafrà* bort: cnicus, cartamus» (*ThPu*, 199, 48b); CROs (1764, 40 p. 249): «*çafrà*. *azafrán*; *çafrà* bort: *alazor*».

La locució *anar al safrà* ross. o *fer safrà* tort., maestr., més que 'fer campana' (*AlcM*) sembla significar 'escapar-se per divertir-se': un gos aventurer «quan érem fora de la vila / s'en anava al *safrà*, lluent i grei[x]-espès, / i soviny me tornava, una setmana emprés, / brut, brut com una xinxa, i prim com una anguila», Saisset (*Passa-Tems*, p. 17, normalitzo la grafia); cf. *safranada*, Vic, 'correria del fill que escapa de casa dels pares i torna més tard', *DAG*; *safraner* «lo qui fa campana; qui ab schola vacat, dial », Lab 1864 'el qui passa temporades a fora fent passejades', *DAG*; 'noi que se'n va furtivament de la casa paterna' (Balaguer, Vila-real, *AlcM*) Com que el safrà es va usar a l'E. Mj., més encara que com a condiment, en qualitat de perfum femení (Pere Marc, V. supra, i vells diccs aràbics), la locució pogué significar primitivament 'anar a divertir-se amb dones'.

El mot aràbic va passar des d'antic directament al cat., i cast. ant. *azafrán* [c. 1270, *DECH* I, 430; *çafrán* 60

fi S. XIII, *RFE* VIII, 326; *azafrán* c. 1400], port *azafrão* [-am, 1253], it. *zafferano* [S. XIV]; i al fr. *safran* [S. XII, probt. per conducte del cat.].

L'àr. *zafarān* és indubtablement autòcton, i ben documentat des de l'alta E. Mj.: amb la definició «el ben conegut perfum i tintura» («dye and perfume») consta ja en l'egipci Fayyumí (1334) i en altres lèxics clàssics dels Ss. XIV i XVIII, però indirectament n'hi ha testimonis anteriors (*zafāfir* com a plural sense definició, 1004, i el verb derivat *tazaʿfar* està documentat com «se teindre avec du safran ou revêtir un habit safrané» i com «devenir jaune comme du safran» en cites del glossari del poeta oriental Al-Ansari, S. IX, Dozy, *Suppl.* I, 592-3; Lane, 1231c) i el nostre *RMA* (S. XIII) documenta ja «*zafarān*: crocus» i l'adj. «*zafarāni*: croceus» (325, 112).

L'ensordiment de la consonant inicial (pertot fora de l'it.) no és un cas isolat: cf. *SAFARÓS* i algun altre cas en arabismes catalans (veg. *BDC* XXIV, 72-73) i els cast. ant. *çelo*, *açojeifa* (port. *cio*, *açojeifa*) < ZELUS, àr. *zufázafa* 'ginjol'. S'explica per la rarsa de l'africada sonora z- en posició inicial, i no es pot pendre com indicati que el mot ens vagi arribar per conducte del b. ll. *safranum*, que al contrari és llatinització de 20 l'arabisme peninsular; que no trobem dades romàniques de l'existència del mot a la Península abans del S. XIII, tot i que sabem que el safrà ja es conreava en el Migjorn hispànic en el S. X, no prova res, atès el caràcter de la documentació primitiva en romanç. Veg *DCEC*, s. v. *AZAFRÁN*; Dozy-Eng., 223; Neuvonen, *Los Arabismos del Esp en el S XIII*, 1941, p. 189; V. Bertoldi, *Un ribelle nel regno de fuori*, 132-3.

DERIV : *Safranada* i *safraner*, supra. *Safranare* (?). *Safranar*. *Safranera* *Safraneret* *Safraneria* *Safranina* *Safranó* 'safrà bord' [Lab. 1840; JTexidor, *Flora F*, 784; *BDC* XVII, 40], cf. fr. *safranon*, it. *zafferanone*, *zaffrone*, «grogog». vénen del plural aràbic de *zafarān*, a saber *zafarānūn* «pains de carthame» (Dozy, 593a). *Safranadó* 'collita del safrà' [1333, *DAG*] -ATONE, després *safranó* [1378]. *Safranot* *Ensafranar* [*DT* 1670], *ensafranat* [Belvitges], *ensafranador*. *Assafranar* (?) etc

Saframa, V. *sofraja* *Safranada*, *safranar*, V. *safrà* 45 *Safranària*, V. *safranòria* *Safraner*, -era, *safraneret*, *safraneria*, *safranet*, *safranna*, *safranó*, V. *safrà* *Safranòria*, V. *safranòria* *Safranot*, V. *safrà* *Safraster*, V. *safa*

SAFRE, 'òxid de cobalt': Almela dóna *safrè* i *çafrè* com a usuals amb aquest sentit entre els ceramistes de Manises (*Vocab Ceràm Manises*, 371), cast *zafre* No ve del gr *σάφριπος* 'safir' com suggeria jo en *DCEC* IV, 793a37ss, sinó de l'àrab *saṣar* o *safrā* pròpiament 35 'or', *sufr* 'bronze', pròpiament 'mineral groc' ('*ásfar* 'groc'), per als quals veg. Lane, 1699b26, 30, 1697b 17f, Dozy, *Suppl.* I, 835b; Dozy-Engelm. 359; d'aquí l'àrabo-persa *saffār* 'ferrer de bronze', d'on el nom de la dinastia dels Safàrides, sobtrants iranís del Seistan, fundada per Tākub Ibn-Leis (873-903), Oranski, *Vve-*